

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

برنامه‌ی درسی و فرهنگ رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها

تالیف:

دکتر مصطفی قادری

(استادیار دانشگاه کردستان)

سودا کرم کار

(کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی)

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	: قادری، مصطفی، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: برنامه‌ی درسی و فرهنگ: رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها/تالیف مصطفی قادری، سودا کرم‌کار.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۲۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: برنامه‌های درسی -- جنبه‌های اجتماعی. / سیاست فرهنگی
موضوع	: آموزش و پرورش -- جنبه‌های جامعه‌شناختی
شناسه افزوده	: کرم‌کار، سودا، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: LB۲۸۰۶/۳۹۲۱۵ ۱۳۹۲۱۵ ب۴ق۲ /
رده بندی دیویی	: ۰۰۱/۳۷۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۹۵۹۵۲

برنامه درسی و فرهنگ: رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها

تالیف: دکتر مصطفی قادری - سودا کرم کار

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ دوم: ۱۳۹۳

تیراژ: ۵۰۰ جلد

چاپ و صحافی: تایماز

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۲۵-۵

- تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹ تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲ / همراه: ۰۹۱۲۲۰۰۴۵۵۷
  - نمایندگی فروش ۱: تهران - خیابان انقلاب - شماره ۱۲۱۲ - فروشگاه گوتنبرگ
  - نمایندگی فروش ۲: تهران - خیابان انقلاب - پاساژ اندیشه - فروشگاه دهخدا
- کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۱۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

- پیشگفتار ۹
- فصل اول: سیاست های فرهنگی در برنامه ی درسی ۱۳**
- تعریف سیاست فرهنگی در برنامه ی درسی ۱۳
- دانش چه کسی ارزشمند تر است؟ ۲۳
- کتاب های درسی چونان اسب های تروا ۳۱
- قاعده سازی و رهاسازی در کتاب های درسی ۳۳
- فصل دوم: زبان شناسی، ارتباط شناسی و برنامه ی درسی ۴۱**
- تحلیل های زبانی در برنامه درسی ۴۳
- هویت اجتماعی و برنامه ی درسی ۴۸
- روابط قدرت و زبان کلاس درس ۵۸
- زبان و معنای برنامه ی درسی ۷۰
- فرهنگ و روابط بین الملل در برنامه ی درسی ۸۳
- فصل سوم: فرهنگ بومی و فرهنگ علمی در برنامه ی درسی ۱۰۳**
- فرهنگ بومی ۱۰۳

- ۱۰۴ ..... فرهنگ علمی
- ۱۰۶ ..... یادگیری علمی، فرهنگ اکتسابی
- ۱۰۸ ..... ناهمبستگی رویکرد یادگیری سنتی و آموزش علمی در آمریکا
- ۱۱۰ ..... ناهمبستگی رویکرد یادگیری سنتی و آموزش علمی در استرالیا
- ۱۱۱ ..... نگرش آیین لاکوتا به فرهنگ علمی
- ۱۱۲ ..... یادگیری علمی و سرمایه گذاری شغلی
- ۱۱۳ ..... چالش یا ضرورت عبور میان فرهنگی؟
- ۱۱۵ ..... وظیفه مربیان در آموزش علمی و حفظ فرهنگ بومی دانش آموزان
- ۱۱۶ ..... تلفیق دانش علمی - سنتی
- ۱۱۷ ..... مهم ترین مفروضات سازنده گرایی اجتماعی
- ۱۱۸ ..... سازنده گرایی اجتماعی
- ۱۲۱ ..... معرفت شناسی بومی
- ۱۲۲ ..... ادبیات فرهنگ علمی
- ۱۲۳ ..... اهداف کاربردی فرهنگ علمی
- ۱۲۴ ..... مولفه های موثر بر آموزش علوم
- ۱۲۵ ..... مهم ترین جنبه های فرهنگ علمی
- ۱۲۹ ..... جهان شناسی علمی، روایت فرهنگی و آموزش علوم
- ۱۳۰ ..... علم زدگی
- ۱۳۱ ..... عبور میان فرهنگی
- ۱۳۳ ..... یادگیری هم زمان
- ۱۳۴ ..... علوم پایدار
- ۱۳۵ ..... آسیب شناسی عبور میان فرهنگی

- بحران مریبان بومی ۱۳۶
- بحران دانش آموزان بومی ۱۳۷
- چشم اندازهای فرهنگی - اجتماعی در آموزش علوم ۱۴۰

فصل چهارم : مدل های یادگیری فرهنگی در ... ۱۴۵

- مطالعات علمی ۱۴۵
- مدل یادگیری فرهنگی علوم کاستا ۱۴۸
- مدل یادگیری فرهنگی علوم فلان ۱۵۰
- مدل تلفیقی کاستا - فلان ۱۵۱
- مدل یادگیری فرهنگی علوم واتس و الساپ ۱۵۲
- مدل تغییر مفهومی هنسی ۱۵۴
- سایر مدل های تغییر مفهومی ۱۵۷
- فرآیند تغییر مفهومی ۱۶۰
- بوم شناسی ادراکی ۱۶۳
- کاربرد مدل های تغییر مفهومی در کلاس علوم ۱۶۴
- نمونه هایی از پژوهش های موردی ۱۶۵

فهرست منابع ۱۷۳

نمایه ی موضوعی ۱۸۳

پیشگفتار

«تقدیم به همه ی کودکان ایرانی از همه ی فرهنگ ها و اقلیم ها»

فرهنگ به عنوان امری واقعی روند زندگی غالب مردم را شکل می دهد. فرهنگ در برنامه ی درسی به دو دلیل حائز اهمیت است. نخست این که روابط فرهنگی درون یک جامعه یا کشور مستقیماً مسائل برنامه ی درسی را تحت تاثیر قرار می دهند و دوم این که چگونه تاثیر فرهنگ های جهانی بر محیط های آموزشی می توانند در آموزش و پرورش کشورها تحلیل شوند و نگرانی ها در مورد انتقال فرهنگی تا چه مرزهایی قابل تسری است. هر چند در مورد پدیده های فرهنگی نظرات و چشم اندازهای گوناگون و متفاوتی وجود دارند اما در این خصوص همفکری وجود دارد که بدون اطلاع از پدیده های فرهنگی نمی توان درک درستی از دانش ارزشمند در برنامه ی درسی داشت. پس هرگونه تحلیل یا تفسیر برنامه ی درسی بدون درک مسائل فرهنگی کوتاه بینانه و مسئله آفرین خواهد بود. رکود فرهنگی باعث رکود برنامه ی درسی و رکود برنامه های درسی نیز موجب رکود فرهنگی می شود. این که چرا به پدیده ی فرهنگ در تعلیم و تربیت مبادرت می کنیم خود وابسته به سوال دیگری است که چه نوع شهروندی را تجسم می کنیم. سیاست های مردم سالارانه و انتقادی دو مفهومی است که به صورت ضمنی و آشکار در این کتاب تعقیب شده است. فرهنگ حاکم بر برنامه ی درسی باید از دانش رهایی بخش و نیز روش مردم سالارانه ی کسب دانش رهایی بخش حمایت کند. موضوع و محتوای برنامه ی درسی ضمن این که باید نسبت به مسئولیت پذیری، عدالت و آزادی حساس باشد فرایند کسب و یادگیری برنامه های درسی نیز باید انتقادی باشند، یعنی به این سه مسئله واکنش نشان دهند که برنامه های درسی تا چه اندازه خصلت های یک فرهنگ را به درستی بیان می کنند(مسئولیت پذیری)، تا چه اندازه خصلت های فرهنگی در بین فرهنگ های گوناگون فرصت مساوی برای بروز و مطرح شدن دارند(عدالت) و چه تضمینی وجود دارد که خصلت های فرهنگی مشمول تحدید، تلقین، پنهان کردن و به حاشیه راندن در محتوا و

فرایند برنامه‌ی درسی نمی‌شوند (آزادی). بنابراین اگر برخورد با خصلت‌های فرهنگی به درستی انجام نگیرد، ارتباط بین مردم درون مدارس و خارج از مدارس روان نخواهد بود، سایر فرهنگ‌ها به جای فرصت به تهدید بدل می‌شوند، فرصت‌های یادگیری به سادگی در مدارس و خارج از آن از دست می‌روند و به جای همکاری بین فرهنگ‌های مختلف، تعارض و تضاد ویرانگر بین گروه‌های مختلف و فقدان گفت و گوهای فرهنگی حاکم می‌شود چندان که این مسئله مانع شکل‌گیری محیط‌های خلاقیتی می‌شود که ضرورتاً باید از تنوع ایده‌ها، باورها و اندیشه‌های روان و سیال سیراب شوند.

واقعیت‌های برنامه‌های درسی در جهان ما موبد این تصویر ناخوشایند است که سیاست‌های فرهنگی در اغلب کشورهای جهان به جای همکاری در پی غلبه، به جای گشودگی در پی بسته شدن، به جای خوشبینی در پی بدبینی و به جای صلح‌طلبی و خیرخواهی در پی جنگ‌طلبی و بدخواهی هستند. فرهنگ‌ها در برنامه‌های درسی در مقابل ویرایش و بازنگری به شدت مقاومت نشان می‌دهند. سیاست‌های محافظه‌کارانه و سودجویانه در برنامه‌های درسی بیداد می‌کند و همیشه ترس‌ها و بیم‌های سلطه‌ی فرهنگی در لابه‌لای صفحات کتاب‌های درسی بیش از همکاری فرهنگی به چشم می‌خورند.

اما وظیفه‌ی ما متخصصان برنامه‌ی درسی در این بازار پرآشوب سلطه و نفوذ فرهنگی چیست؟ قطعاً یک پاسخ قاطع وجود ندارد ولی سیاست‌های امید بهتر است جانشین سیاست‌های ناامیدی شوند. امید به تغییر سیاست‌های فرهنگی مخرب موجود در کتاب‌های درسی در سطوح جهانی و منطقه‌ای نوعی انرژی مثبت در ما ایجاد می‌کند تا سنگینی وزنه‌ی بدبینی را با خوشبینی و همکاری فرهنگی جایگزین کنیم. هزاران سال است که فرهنگ‌ها از هم تأثیر می‌پذیرند و به همین اندازه نیز در حال تغییر و تحول بوده‌اند. در جهانی که ارتباطات بین فرهنگ‌ها از طریق اینترنت و فناوری‌های جدید به متاهی درجه‌ی تصور می‌رسد قطعاً روابط بین فرهنگ‌های گوناگون بیش از هر زمان دیگری ممکن شده است. شاید مهم‌ترین وظیفه‌ی متخصصان برنامه‌ی درسی پشتیبانی از همکاری‌های فرهنگی بدون حضور تلقین و اقتدار است. فرهنگ‌های گوناگون شامل زبان‌ها، ایده‌ها و باورها و جهان‌بینی‌هایی هستند که به عنوان تجربه‌ی نسل بشر در سیاره‌ی زمین تلقی می‌شوند و برای زندگی در جهان آینده ارزشمند هستند. از آن‌جا که ما به عنوان مربی نمی‌توانیم شاهد کژروی در تربیت انسان باشیم باید به جای رویارویی و نفی دیگری به گفت و گوهای فرهنگی عاری از سلطه در برنامه‌های درسی بهای بیشتری قایل شویم.

کتاب حاضر با شناسایی بن بست های فرهنگی برای گفت و گو ضمن نقد سیاست های فرهنگی موجود در جهان، واقعیت های ناخوشایند در برنامه های درسی فعلی را مرور کرده است. فصل اول کتاب سیاست های فرهنگی در کتاب های درسی را نقد می کند. در فصل دوم تحلیل های زبانی در برنامه درسی مطرح شده اند و در فصل سوم رابطه های تعارض آمیز فرهنگ بومی و فرهنگ علمی در برنامه ی درسی با مثال هایی از فرهنگ های مختلف به پایان می رسد. از خوانندگانی که فرصت خواندن این کتاب را مهیا کرده اند تشکر می کنم و امیدوارم که ما را از فرصت پیشنهاد و انتقاد نیز محروم نکنند. این کتاب را به همه ی کودکان ایرانی از همه ی فرهنگ ها و اقلیم ها تقدیم می کنیم.

از چرخ به هرگونه همی دار امید / وز گردش، روزگار می لرزد چو بید
گفتی که پس از سیاه رنگی نبود / پس موی سیاه من چرا گشت سفید

(حافظ)

مصطفی قادری - سودا کرم کار

آذر ماه ۱۳۹۱